

Tanulmány

A VÁROSFEJLŐDÉS „ÚJ” IRÁNYA KÖZÉP-EURÓPAI NÉZŐPONTBÓL

Kovács Tibor

PhD, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola Turizmus Tanszék, Eger
kovacsstibor@ektft.hu

Bevezetés

1984 novemberében a világ vezető várostervezői Rotterdamban ültek össze, s megbeszéléseiken kitűnt, hogy az urbanistáknak onnantól kezdve egy általuk addig közvetlenül még nem tapasztalt jelenséggel kell szembenéznük: miközben a fejlődő világban a nagyvárosok robbanásszerű növekedésen mentek/mennek át, addig a fejlett világ egyes (nagy)városai lassan (először demográfiai, majd esetenként és következményként fizikai értelemben is) *zsugorodni* kezdtek (Development Forum, 1985). Ezen folyamat a következőképpen definiálható: „A városfejlődés szempontjából egy zsugorodó város két fő folyamattal jellemezhető: egyrészt a *lakosságvesztéssel*, másrészt a *csökkenő gazdasági dinamikával*. Ez a demográfiai, illetve gazdasági zsugorodási folyamat minden területen magával hozza a városfejlődési folyamatok sajátos következményeit. A bekövetkező folyamatokra jellemzőek a mennyiségi és minőségi változások, melyek intenzitása és ki-

hatásai az okozó folyamatok kiterjedésétől és időbeli lefolyásától függenek. A zsugorodás két fő oka (demográfiai és gazdasági) következtében a zsugorodó város használat-specifikus sűrűsége csökken. A folyamatok intenzitásától függően a várostest fizikai zsugorodása is elképzelhető” (Lang – Tenz, 2003). Eme addig – mármint a modernizmusban, ráadásul békeidőben – példa nélkül álló, viszonylag új jelenséggel a várostervezés és városrendezés akkoriban még elméletben sem tudott lépést tartani (Development Forum, 1985).

Azóta viszont a városok összezsugorodásának a folyamata (*shrinking city, schrumpfende Stadt*) a fejlett nyugati világban már nem új keletű jelenség,¹ s kezelésén több helyütt

¹ Már 1971-ben azt mondta az akkori müncheni főpolgármester, Hans-Jochen Vogel a Német Városzövetség elnöki minőségében: „Mentsétek meg a városokat most!”, ezzel országos szintű politikát követelve a nagyvárosok javára. Hamburgban Klose főpolgármester a gyengülő növekedési erők koncentrációját szorgalmazta korlátozott számú nagyvárosba. Még a relatíve magas születési rátájú, a növekedésben erős

hosszú évek óta komolyan dolgoznak az urbanisták, a döntéshozók és a civil társadalom. A probléma gyökeresen más, a hagyományostól eltérő elméleti és gyakorlati megoldási módokat kényszerít ki, így mára már Nyugaton igen széles szakirodalma és számos gyakorlati kezelési-megoldási kísérlete létezik, míg Közép-Európa és Magyarország (holott a problémák itt is léteznek, hatnak és megoldásra várnak) ebben a kérdésben is a töle megszokott megkésettseget mutatja.²

Városzsugorodás – világlejenség

A téma természetesen ma már nemcsak európai (azon belül keletnémet és magyar) szinten, hanem világméretben is érdekes és aktuális (*nem világméretű, de globális szinten is jelentkező problémáról van szó*): 2012 őszén jelent meg az interneten az anyag, amelyben egy amerikai üzleti portál sorrendbe állította a világ leggyorsabban zsugorodó nagyvárosait. Ez abból a szemszögből is fontos és tanulságos, hogy bár *mainstream* folyamatként a Földünk egészét tekintve tapasztalható demográfiai robbanással párhuzamosan világszerte gyorsul

bajor tartományban is gondterhelten kérdezte a *Bild Zeitung*: „Most kihalnak a bajorok?” (Ganser, 2004). Mert a statisztikai adatok már akkoriban is elég egyértelműek voltak Európa felett, benne a nyugatnémet részein: a születési ráták hosszú távon csökkentek, a magas ki- és bevándorlás korának vége volt. A gazdasági recesszió éveit már nem kompenzálták a boomévek, a foglalkoztatás támogatásának közkiadásai pedig alig rendelkeztek foglalkoztatás-növekedési effektusokkal, a következmény viszont például az eladósodás emelkedése volt (Ganser, 2004).

² Hazánkban *kifejezetten* a komplex (területi és) települési *zsugorodási folyamatok* elemzésével eddig Brenner Jánosnál és Kovács Zoltánnál találkozhattunk, illetve egy, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium támogatta, a VÁTI által 2010. szeptember 13–14-én rendezett konferencián, valamint a 2011. május 2-án elfogadott *Budapest Nyilatkozatban*. A téma ezirányú kutatása,

az urbanizáció (sokszor sajnos annak csak városodási, azaz mennyiségi oldala), ám ellenétes folyamatként sok olyan (kontinentális, de akár világszinten is jelentős) város is akad, amelyeknek csökken a népessége (URL1).

A huszonnyolc nevet tartalmazó listán tizenennyolc (!) város tartozik a volt Szovjetunióhoz, de bekerült a felsorolásba Róma (27), Milánó (26), valamint Prága (21), Torino (17) és Szöul (14)³ is. A *tíz leggyorsabban fogyatkozó város* közül hét fekszik a volt Szovjetunió területén. Ebbe az élbolyba tartozik továbbá a dél-koreai Busan (8), a libériai főváros, Monrovia (7), valamint hazánk fővárosa, Budapest (2) is. A portál adatai szerint a magyar főváros népessége az 1990-es 2,05 millióról 2010-re 1,7 millióra csökkent.⁴ Az előrejelzések szerint ugyanakkor a város népességszáma ezen a szinten nagyjából meg is áll, mivel a becslések 2025-re 1,71 millió lakossal kalkulálnak. Budapest teljes, becsült népességzsugorodása 1990 és 2025 között 14,86% (lesz).⁵ A térségben a következő, relatíve gyorsan fogyó város Bukarest (19), de ez az arány ugyanerre az időszakra ott csak 3,77%-os (lesz) (URL1).

tárgyalása tehát hazai részről is megindult, s a politika látókörébe is bekerült a kérdés – bár még korántsem a probléma komolyságának megfelelő mértékben.

³ A zárójelben szereplő számok a „ranglistán” elfoglalt helyezést jelentik – a zsugorodás 2025-re szóló előrejelzését tekintve.

⁴ A nagyvárosok közül ennél gyorsabb ütemben az egész világon csak az egymilliósi ukrainai Dnyepropetrovszk lakossága csökken: ott a 35 évre vetített ráta 16,87%-os.

⁵ A téma izgalmas és megosztó voltát semmi sem jelzi ugyanakkor jobban, mint az okoknak és a következményeknek – sőt, már maguknak a „puszta” tényeknek a magyarázata. A fenti adatokkal kapcsolatban ugyanis például Kocsis János Balázs városszociológus arra hívta fel a figyelmet, hogy a mérés 1990-es kezdődátumának nem sok köze van Budapest valós népesedési folyamataihoz, a lakosságszám ugyanis pár évvel korábban volt a maximumon. Emellett a város

A városzsugorodás történeti aspektusai

A téma tárgyalása kapcsán azt mindenképpen meg kell jegyezni, hogy *a városzsugorodási jelenségek* egyáltalán *nem új keletűek* az emberiség történetében:⁶ a települések fejlődéstörténetében mindig is voltak beszűkülési folyamatok, üresebbé váló városok és falvak (háborúk, járványok, természeti katasztrófák, új kereskedelmi útvonalak létrejötte, a telepítő tényezők fontosságának módosulása és még sok más egyéb ok miatt). Viszont amióta a városstervezés/-építés mint tudományos diszciplína létezik, (Közép-)Európában (és a növekedést fétisnek tekintő centrumtérsegekben) *a városfejlődés* alapvetően mindig csak *a növekedés* kontextusában volt értelmezhető, sőt, értelmezendő.

A XX. század harmadik harmadában átrendeződő világgazdaság urbanisztikai vonatkozásai

A gazdasági struktúraváltás Európa számos részén (is) az 1970-es és a kora '80-as évek óta

közigazgatási határa sem tekinthető tudományos igényű vizsgálódás alapjának, az ugyanis egy 1950-es – bár szakmai alapokon álló, mégis – politikai döntés eredménye: célszerűbb a várost az agglomerációval együtt, metropoliszként értelmezni, s ebben a megközelítésben a főváros népessége stabilnak tekinthető. Kocsis szerint az 1,7 milliós szinten állandósult budapesti népességszám nem statikus, hanem dinamikus: a válság hatására csökkent az agglomerációba irányuló kiköltözés intenzitása, ezzel párhuzamosan viszont 2003 óta megnőtt a város vonzereje. Így egyszerre folytatódik a kiköltözés és a beáramlás, és a két folyamat nagyjából kiegyenlíti egymást. (URL₃)

⁶ „A legtöbb város mostanára kicsi, amely egykoron nagy volt; és azok, amelyek kicsik voltak, még életében nagygyá lettek. Tudván ezek alapján, hogy az emberi jólét soha nem virágozhat sokáig egy helyen, ezeket a jelenségeket mindenképpen figyelemre méltónak kell tartanom.” (Hérodotosz, idézi: Vilisics, é. n., URL₅)

a hagyományos ipari régiók és településeik hanyatlásában nyilvánult meg a legmarkánsabban. Deindusztrializáció, növekvő munkanélküliség, a lakosság elvándorlása voltak azon régiók és városok krízisszimptomái, melyek addig az ipari növekedés centrumának számítottak (Black Country, Ruhr-vidék stb.). Mindenekelőtt a nemzetközi munkamegosztás átrendeződése, melyet elsősorban a fejlett országok gazdaságának változása váltott ki, erősítette a konkurenciaharcot a nemzetközi piacon. Ha az iparosítás itt a XIX. század óta a városi agglomeráció robbanásszerű növekedéséhez vezetett, úgy a XX. század fentebb jelzett időszakától ezen térségek egy részének hanyatlását konstatálhatták. A változó nemzetközi gazdasági szerkezet egyrészt elmozdította az értéktermelésben a régiók részesedését, másrészt megváltoztatta a (nagy) városok mint vezető centrumtelepülések képét a fejlett ipari országokban. „A növekedés tehát zsugorodásba csapott át. Már csak kevés városnak van stabil gazdasági alapja... és új fejlődési típusú nagyvárosok keletkeznek” (Hannemann, 2003).

Demográfiai változások és városfejlődési hatásai az ezredfordulón

Európában már évtizedek óta a fejlett és közepesen fejlett, a központi és a félperiferián elhelyezkedő társadalmak egyik alapvető problémájaként jelentkezik a *demográfiai válságként* definiált folyamat: csökken a gyermekvállalási kedv, a társadalom fogy, a népesség előregedik. Mindehhez társul még, hogy bizonyos térségek és városaik – természetesen nem kizárólag, de részben legalábbis a fentebb már említett *deindusztrializáció* következményeként – gyengülő gazdasági teljesítőképeséssel, csökkenő vonzeróval és szűkülő társadalmi-gazdasági lehetőségekkel rendel-

keznek, ami – többek között – a magasan képzett, fiatal(abb) népesség elvándorlásához vezet, tovább növelve a régiós és ezen belül a települési társadalmi-gazdasági-kulturális és környezeti problémákat, egy valószínűleg lefelé tartó visszafejlődési spirált generálva.

A manapság Európaszerte fellépő jelenség, és ezzel a területi és urbanizációs folyamatok egyik része tehát, mely az európai térségek és városok nagy csoportját jellemzi: az *összeszűgörodás*. Az európai városok demográfiai és az ezzel (is) összefüggő térbeli-urbanisztikai problémái mára már nyilvánvalóvá lettek, s Európa egészében csakúgy, mint a zsugorodó városok jelensége mintaterületének számító Németországban,⁷ markánsan érzékelhetőek.

Kelet-Németország – a zsugorodás klasszikus térsége Európában

A városzsugorodás klasszikus területeként Kelet-Németországot⁸ tartjuk számon, s az új német tartományok specifikus transzformációs helyzete miatt azok aktuális problémaköre nem is mindig hasonlítható össze minden további nélkül a nyugat-európai városok többnyire inkább kisterű zsugorodási folyamataival. Mindezek ellenére a masszív urbánus struktúratörések és a visszaeső lakosság szám trendje egyaránt megtalálhatók és

tanulmányozhatóak Nyugat-Európában (ennek „ékes” példái láthatóak Anglia északi iparvárosaiban, mint például Liverpool, Manchester, Huddersfield), vagy Észak-Amerikában, az USA-ban, az egykori ipari fejlődés centrumrégióiban (például az ún. *rust-belt* Detroittal) (Kühn, M., 2002).

Amint az *1. ábrán* is látható, Észak-Amerikában, illetve Nyugat-Európa más területein (de akár Ázsiában, illetve Afrikában is!) megfigyelhető egyes térségek és városaik zsugorodása, mindazonáltal a *keletnémet folyamatot* – területi, de mindenekelőtt időbeli koncentrációját vizsgálva – *egyedinek kell tekinteniünk*. A zsugorodási jelenségeket az új tartományokban a szuburbanizáció ellenére – kevés kivétellel – a *nagy területű zsugorodó városrégiók* határozzák meg. A zsugorodási jelenségek a legtöbb vizsgált városban az 1980-as évek végén jelentek meg, és néhány éven belül átlagosan 10, de van, ahol több mint 20%-os lakosság szám-visszaeséshez vezettek (Liebmann, 2002).

Lehetséges elvi válasz a zsugorodásra: a „városi kreativitás” kibontakoztatása

A városfejlesztés új megközelítése során abból kellene kiindulni, hogy a probléma komplexitását tekintve a városokban a jövőorientált,

⁷ A Német Szövetségi Köztársaságban már a '70-es évek közepe óta beszéltek arról, hogy a mennyiségi növekedés ideje lezárult: kevesebb a lakos, kisebb a gazdasági növekedés, a hozam felosztásának vége van. A kevés gondolkodó szakértő ennek alapján átmenetet követelt egy „minőségi növekedéshez” (amivel tulajdonképp *változás növekedés nélkül-re* gondoltak), a tényeket elfogadni nem akaró többség ezzel szemben kemény vitát kezdett, és ez a vita még ma is – évtizedekkel a probléma felbukkanása után! – az ő javukra látszik eldőlni... (Ganser, 2004)

⁸ Nem szabad elfelejtenünk, hogy az éremnek ebben az esetben is két oldala van, hiszen a zsugorodás és a

pontszerű növekedés egy időben, egymás mellett létezik! Elsősorban a régi ipari és/vagy periférikus régiókban esik különösen gyorsan a lakosság szám, míg stabilitási szigeteknek számítanak a Drezda és Lipcse környéki nagyvárosi régiók, valamint a tüüingiai Erfurt, Weimar és Jéna. Mindezeket túl az egykori belső német határ mentén lévő városok (pl. Eisenach, Heiligenstadt, Wernigerode) és a keleti tengerpart menti turizmusorientált kisvárosok is stabil vagy enyhén növekvő lakosság számúak. Ezek a különbségek egyben jó indikátorok ahhoz is, hogyan reagálnak a városok különböző sikeres intézkedésekkel a centrumok közötti vetélkedésre (Franz, 2005).

1. ábra • Földünk 100 ezer főnél népesebb zsugorodó nagyvárosai (URL2)

életképes problémamegoldások „új gondolkodást” követelnek, azaz immáron az integrált és a korábbi korlátokat átlépő eljárásai hajlandóságokat és megoldásokat kellene előnyben részesíteni. *A kreatív eljárás azt jelenti tehát, hogy szakítani kell az eddigi fejlesztési rutinnal* (Liebmann, – Robischon, 2003).

A városi kreativitás jelen értelmezésben elsősorban nem egy város mint *creative city* specifikus irányítására vonatkozik, hanem a politika és az önkormányzat központi, megváltozott munkaelvét jelenti (Keim, 2001). Ez azt feltételezi, hogy a *városokat* immár nemcsak mint épített környezetet kell érteni, hanem (sőt, leginkább!) *mint rendszert és hálózatot*, vagyis innentől kezdve a várospolitikát át kellene, hogy helyezze a hangsúlyokat a fizi-

kai infrastruktúra kizárólagosságáról a *városdinamikára* és a *városlakók életminőségére*.⁸

Itt lép be a képbe az *urban design* (az *urban planning* mellett), ami nagyszerű lehetőségeket kínálhat az új megközelítésre a zsugorodás szorításában – itt már a várostervező megbízója nem egy magánmegrendelő jól artikulált elvárásokkal, hanem egy „nem fizető” kliens, azaz a közösség, plurális értékrendszerekkel és igényekkel. Fontos azt is látnunk, hogy éppen az előbb említettek miatt a várost nem szabad csak egy felnagyított épületként vagy egyedi létesítmények halmazaként felfogni és tervezni (Lukovich, 2001).

A kreatív eljárás a kibővített, *hatékony városi kommunikáció és a kooperáció* alapján kell hogy álljon, vagyis a saját város(fejlesztés)i

⁸ Ez természetesen nem jelenti (nem jelentheti) azt, hogy a városépítési intézkedések többé nem játszanak szerepet a fejlesztésekben: ezeknek a jövőben össze kell kapcsolódnuk a megújítás tágabb értelmezésével,

azaz mint egy folyamattal, mely alkalmat teremt a városi polgároknak a kibontakozásra és együttműködésre, erősebb bázist teremtve a városok jövőbeli jobb versenyképességének megerősítéséhez (Keim, 2001).

kreativitás kibontakoztatása a köz-, a privát és az önkéntes szektor szereplőinek összehozása, együttműködése, és a közös stratégiai célok megértése által lehetséges. Az egyes városfejlesztési résztvevők csoportjainak összehozása mindenesetre feltételezi, hogy a meglévő szereplőket egyáltalán észleljék a közösségek, és aztán célzottan motiválják is őket az együttműködésre. Kijelenthető: csupán a fejlesztésben részt vevők közötti intenzív interakciók hozhatnak pozitív fejlődési eredményeket (Liebmann, – Robischon, 2003).

A gyakorlati megvalósítás nehézségei

A fent említett elvi folyamatleírások természetesen szépen hangzanak, de a valóságban igen nehezen mehetnek végbe, mert az újítások kapcsán nagy lehet az ellenállás (a helyi) társadalomban és a különböző gazdasági érdekcsoportok között. A keletnémet tapasztalatok azt mutatják, hogy az önkormányzatokban a települési közösségek kreativitásának felismerését, hatékonyságának határait gyakran a lokális kommunikációs kultúrák nehézségei és a kreativitást gátló bürokratikus korlátok képezik. Az az egyébként magas elvi innovációs potenciál, amely például sok szakembert az önkormányzatba visz, a hatalom sajátos merevsége, kreativitásra való (nagyon) korlátozott képessége miatt több oldalról is fékeződik. Ezen áldatlan helyzet legyőzése és az eredményes városfejlesztési tevékenységek kivitelezése ezért alapvetően a hivatalon átnyúló összmunkán, a bevont szereplők spektrumának célzott kiszélesítésén, illetve külső *know-how* bevonásán múlik. Ehhez az szükséges, hogy a lokális politika először is kész legyen, tudjon és akarjon *priorizálni*, ahelyett, hogy minden érdekcsoportot ki akarjon szolgálni, másodsor pedig csak a *stratégiai döntésekre* koncentráljon, ahelyett, hogy min-

den részletaktivitásban meghatározó szerepet akarna játszani. A siker érdekében a közigazgatásnak gyökeresen meg kellene reformálnia saját önértékelését, ki kellene fejlesztenie a mentális összetartozás és a közös célkitűzés imázsát, illetve önismeretét, és ezt összekötni egy pozitív önabrázolóval (Liebmann, – Robischon, 2003). Újfajta fejlesztési realizmusra volna tehát szükség, amely végre megérti, hogy *a városok tervezése nem más, mint a kultúra egészének a tervezése* (Lukovich, 2001)!

A települési zsugorodás megoldási kísérleteinek ismeretében a német kutatók egy része ugyanakkor még ma is pesszimista, mert szerintük a már régóta világos adatok ellenére majdnem kilátástalan, hogy az átlagembereket (és a választási ciklusokban gondolkodó politikusok jó részét) meggyőzzék az új (a demográfia által erősen befolyásolt) területi folyamatokról, és ennek következtében a politikában is bekövetkezzék egy paradigmaváltás. A „továbbra is úgy, mint eddig” koalíció túlerőben van, tehát tovább építenek (hacsak a beruházás nem hiúsul meg finanszírozási korlátok miatt), jóllehet egyre több régióban mára már majdnem mindenből túl sok van (Ganser, 2004); a nyugati társadalom valószínűleg még soha nem fabrikált ily sok anyagi ráfordítással ilyen kevés jól(l)étet...

Következtetések

Egyes nyugat-európai példák azt mutatták, hogy azon város-„fejlődési” folyamatoknál, melyeket kritikusnak és krízisközelinek találtak (nagyarányú lakosságszám-csökkenés, az ingatlanok üresen állása, a kommunális célra fordítható pénzek folyamatos csökkenése), a problémák jól láthatóan színre léptek, és egyre erősebbé vált az *új megoldási módok* keresésének igénye. Amennyiben tehát ezek a problémák egy bizonyos kritikus tömeget

és szintet, mértéket elértek, és nem volt arra kilátás, hogy ezeket a tradicionális, a politika által hajtogatott növekedésorientált módszerekkel megoldják, akkor (végre!) civil személyek, csoportok, szervezetek is kezdeményezővé váltak. A kríziseket és problémás szituációkat arra használták fel, hogy elhagyják a hagyományos és régen bevált (de az új helyzetben már nem használható) rutinokat, és a konvencionális gondolkodási és megoldási példákkal szemben új, innovatív utakat keresenek. Ezen a ponton a civil társadalomnak segítséget jelent, ha a közös projektek megvalósítása kapcsán új, addig nem vagy alig alkalmazott munkamódszereket próbálhatnak ki, hálózatokat építhetnek ki a szereplők között, és együttműködő, pozitív alaphangulatot teremthetnek (Liebmann, – Robischon, 2003) (azaz az új évezredben immár főként a megvalósíthatóság, ezen belül a társadalmi részvétel mértéke és jellege nyom[hat]ja rá bélyegét a városfejlesztésre [Meggyesi, 2001]).

A vizsgált városok fejlesztési küzdelme igencsak tanulságos, és megmutatta, hogy elsősorban az endogén erőforrásokat szükséges mozgósítani – mindemellett persze igénybe kell venni a külső forrásokat is, mindaddig, amíg azok rendelkezésre állnak.

A térségi gazdaságok megújításában kulcs szerep kellene, hogy háruljon a *(nagyobb) városokra*. A globalizációs trendek, a külső befektetők preferenciái, a modern közlekedés és telekommunikációs hálózati összeköttetések e városok pozícióját erősít(het)ik, s növelik felelősségüket a kistérségek gazdasági pozícióinak alakításában, továbbá a komplex vidékfejlesztés kapcsán is szükség lenne a városok térségi gazdasági szerepével kapcsolatos közös gondolkodásra.

A városok fejlesztése alapvetően múlik az *állampolgári részvételen*: ha lélektanilag is

közelítünk a városfejlesztéshez (hiszen ez szimbólum is), a lakosság általában nagyon jelentősnek értékeli a városépítészeti és a gazdasági problémákat, a saját perspektíváikat, társadalmi-gazdasági kilátásaikat pedig (relatív) rossznak; vagyis az észlelésnek ezt a szubjektív módját mint „a fejekben való periferizálódást” interpretálhatjuk. És mint ahogy azt más vizsgálatok is egyértelműen mutatják, a települési lakosok ilyen negatív önértékelése fékezheti a saját alkotó településfejlesztési részvételüket, aktivitásukat, ami hozzájárul ahhoz, hogy a lokális aktorok a sorsukba beletörődve a változási folyamatok passzív elszenvedőivé váljanak – annak aktív alakítása helyett.

Általánosságban – véleményem szerint – kijelenthető, hogy egy város számára a fejlődés lehetősége minden esetben azon múlhat, őszintén szembeszáll-e a kihívásokkal. A több település közötti *együttműködés* is nagyon fontos, de egymagában még nem elég, hogy legyőzzék a zsugorodás következményeit. Továbbvivő, *az eddigiektől eltérő megoldások* kellene: például új szervezeti formákat és kezelési módszereket kell kipróbálni a helyi (megüresedő) ingatlanállomány kapcsán, új, a zsugorodáshoz megalkotott üzemeltetési modelleket kell alkalmazni a város technikai-infrastrukturális ellátásában, illetve endogén forrásokra épülő, fenntartható alternatívákat kell megvizsgálni a helyi energiaellátásban.

A város célzott, tervezett visszaépítése elkerülhetetlennek látszik, s ennek kivitelezésében rugalmas, belátó, kreatív, jól kommunikáló és *együttműködő települési kormányzás* kell. A városi önkormányzat egyik fő feladata, hogy a terveket egyeztesse, vagyis koordinálni kell a köz- és privát befektetési-szolgáltatási ajánlatokat. Mindezeket túl a városi közösségek céljait egyeztetni kell az állami

intézmények fejlesztési irányvonalával, úgy, hogy a város mindig markáns profilt találjon ki magának, megkülönböztetve magát a többiektől – virágozzék száz virág.

Nincs tehát egységes recept, nincs mindenkire egyformán ráhúzható „zsugorodás elleni fejlesztési sablon”; figyelni kell a működőképes jó gyakorlatokat, de az egységben is meg kell találni az adott településre szabott egyedi kiutat. Ehhez alapvető várostervezési bázisként a lakosságot – ha lehet – egyre erősebben be kell vonni a demográfiai változások és következményeik körüli vitákba, s a tele-

pülést érintő új szemléletű, innovatív és fenntartható megoldási módokat kidolgozásába.

A döntő pont tehát az, hogy a lokális fejlesztési kulcsszereplők aktívan hajlandóak-e kezelni a zsugorodás problémáját, és kifejlesztik-e azokat a „személyre szabott”, végrehajtható, saját erőforrásokat mozgósító stratégiákat, amelyekkel ellene hathatnak a térség és benne saját településük „kivérzésének”.

Kulcsszavak: *demográfiai átalakulás, városzsugorodás, városi kreativitás, új városkormányzási politika, endogén erőforrások mozgósítása.*

IRODALOM

- Development Forum (1985): A várostervezés nemzetközi problémái (1984). In: *Válóság*, I, 120–122.
- Franz, Peter (2005): Regionalpolitische Optionen für schrumpfende Städte. In: *Städtepolitik, Aus Politik und Zeitgeschichte* (APuZ 03/2005).
- Hannemann, Christine (2003): Schrumpfende Städte in Ostdeutschland – Ursache und Folgen einer Stadtentwicklung ohne Wirtschaftswachstum. In: *Städtepolitik. Aus Politik und Zeitgeschichte* (B 28/2003).
- Keim, Karl-Dieter (2001): Forschungs- und Entwicklungsprogramm zur Regenerierung der ostdeutschen Städte. In: Keim, Karl-Dieter (Hrsg.): Regenerierung schrumpfender Städte: Zur Umbaudebatte in Ostdeutschland. (*Regio transfer* 1) Institut für Regionalentwicklung und Strukturplanung, Erkner, 9–40.
- Künn, Manfred (2002): Detroit: Schrumpfung und Regeneration einer amerikanischen Stadt – *Online-Magazin zur schrumpfenden Stadt*, Ausgabe 12.
- Lang, Thilo – Tenz, Eric (2003): *Von der schrumpfenden Stadt zur Lean City. Prozesse und Auswirkungen der Stadtschrumpfung in Ostdeutschland und deren Bewältigung*. Dortmund Vertrieb für Bau- und Planungsliteratur, Dortmund ISBN 3-929797-77-1; 245 S.
- Liebmann, Heike (2002): Stadtumbau in Manchester – Planungspartnerschaften und radikale Umstrukturierung. *Planer In Hef*. 4, S. 37–39. *Online-Magazin zur schrumpfenden Stadt*, Ausgabe 12/2002.
- Liebmann, Heike – Robischon, Tobias (2003): Städtische Kreativität: Ein Potenzial für den Umgang mit

Schrumpfungsprozessen. In: Liebmann, Heike – Robischon, Tobias (Hrsg.): Städtische Kreativität – Potenzial für den Stadtumbau. Institut für Regionalentwicklung und Strukturplanung, Schader-Stiftung, Erkner, Darmstadt, 6–13.

Lukovich Tamás (2001): A posztmodern kor városépítészetének kihívásai. Pallas Stúdió, Budapest.

Meggyesi Tamás (2001): Előszó az első kiadáshoz. In: Lukovich Tamás (2001): A posztmodern kor városépítészetének kihívásai. Pallas Stúdió, Budapest, 9–11.

URL1: <http://www.businessinsider.com/cities-that-are-shrinking-2012-10?op=1>

URL2: http://bsearch.goo.ne.jp/image_detail.php?MT=shrink&DOC_ID=pingmag.jp%2Fimages%2Farticle%2Fshrinkimg2.jpg&SNUM=1

URL3: http://index.hu/belfold/2012/10/24/a_budapesti_nepessegfogyas_a_masodik_a_vilagon/

URL4: Ganser, Karl (2004): Mit weniger auskommen – aus der Vergangenheit lernen? In: *Städte in Umbruch – Online-Magazin für Stadtentwicklung, Stadtschrumpfung, Stadtumbau und Regenerierung*. 1, • <http://ifl.wissensbank.com/cgi-bin/starfetch.exe?CzoS3ZmDBJiTRi@DPLety3E4wQHV183.cvlxWAmByfe3oTE9EsiJ2fA9MoYDpSNj5WiD-3KnmfLaz8LxwviC62IJQCK7oOambhfzQzfknbwuwRSFKFwh28kZV5DI@FmOnWyDoT1AZEy5Mq4DTa8fYzo@gdr8Q9dw/>.pdf

URL5: Vilisics Ferenc (é. n.): A városok és az urbanizáció az ökológia kontextusában. *Mentropia*. II, 32, • <http://www.univet.hu/users/vilisics/html/mentropia%20varosokk.pdf>